«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1918-ci il 15 dekabr (Bazar günü) tarixli 65-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

AZƏRBAYCAN

Yekşənbə, 10 rəbiüləvvəl sənə 1337.
15 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

Məhəlli-idarə:
Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi.

Telefon nömrə: 39-60.

Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır.

Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.

Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir.

Abunə şəraiti:
Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir.
Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir.

Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Azərbaycan Məclisi-Məbusanı (Parlaman) Heyətirəyasəsi [Rəyasət heyəti] tərəfindən Məclisi-Məbusan iclasının bazar günü, 15 kanuniəvvəl (dekabr) gündüz saat 12-də olacağı elan olunur.

b/25

QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Hökuməti qətnaməsinin 3-cü maddəsinə əməl etmək düsturüləməli [təlimatnaməsi]
7 kanuniəvvəl 1334

§1. Azərbaycan Kazyonnı Palatası dairəsində[n] kənarda olan hamı səhmdar müəssisə idarələri hesab verməyə borclu olmayan müəssisələrdən ötrü qoyulmuş olan vergi qərarı ilə 1918-ci ildə əlavə vergi verəcəkdirlər.

§2. Keçən maddədə göstərilən müəssisələrdən hər biri öz olduğu yerində 1919-cu il yanvarın 1-dən gec olmamaq şərti ilə 1914-cü ildə verilmiş olan vergi qanunlarının 543-cü maddəsi mövcibincə [əsasında] uçastok mədən vergi idarələrinə bəyanat verməlidirlər.

Qeyd 1. 2-ci maddədə göstərilən blankaları, Azərbaycan Kazyonnı Palatasından, xəzinələrdən və vergi müdirlərindən məccani [pulsuz] almaq olar.

Qeyd 2. Müəssisələrinin vəsəti [orta hesabla] olmayıb həqiqi mənfəətinə görə vergi qoyulmasını xahiş edənlər, bəyanat verdikləri zaman, uçastok vergi idarələrinə öz ticarət kitablarını və ya mənfəətləri, zərərləri notarius tərəfindən təsdiq edilmiş bir halda təqdim etməlidir. Ticarət kitabları təqdim edilmədiyi təqdirdə kitabları təqdim etmək zamanı göstərilməlidir.

§3. Bir vergi idarəsi dairəsində bir neçə müəssisəyə malik olanların istidasına [xahişinə] görə, uçastok vergi idarələrinə hamı müəssisələrdən bir vergi alınması vagüzar edilir [tapşırılır]. Ayrı-ayrı vergi uçastokları dairəsində lakin bir şəhərdə və ya uyezddə bir neçə müəssisəyə malik olanlar 1919-cu il yanvarın 1-inə qədər müəssisənin hesab və kitabına baxılan vergi uçastokuna həqiqi mənfəəti üzərinə faiz vergisi qoyulmasını xəbər verməlidirlər.

Qeyd: Bu istidalar uçastok vergi idarələri tərəfindən baxılıb müzakirə edildikdən sonra nəticəsilə bərabər bilatəxir [təxirə salınmadan] icazə almaqdan ötrü Azərbaycan Kazyonnı Palatasına təqdim edilməlidir.

§4. 2-ci maddədə göstərilən tələbatı təqdim etməyən müəssisələr haqqındakı məlumat, vergi nəzarətində olan məmurlar tərəfindən cəm edilir.

§5. Uçastok mədən vergisi idarəsi, müəssisə sahibləri tərəfindən verilən bəyanata baxana qədər həmin idarə sədri tərəfindən təftiş edilir. Buna görə də idarə sədri 1914-cü ildə nəşr edilən vergi qanunlarının 547-ci maddəsindən istifadə edir.

Qeyd: Faiz vergisi alınmaq üçün həqiqi mənfəəti müəyyən etməkdən ötrü ticarət kitablarını və ya notarius tərəfindən təsdiq edilən vərəqələri təqdim edən müəssisələrin lazımi təqdirdə uçastok mədən vergisi idarə sədrinin təhqiq edilməsi ilə həqiqi mənfəəti məlum olur.

§6. Hər bir müəssisənin 1917-ci ilinin bəyanatı təftiş və müamilatı [əməliyyatları] təhqiq edildikdə, vergi idarəsi faiz vergisi alınmaq üçün həmin müəssisənin mənfəətini müəyyən edib, 1919-cu il şubat (fevral) ayının 15-dən gec olmamaq şərti ilə müəssisə sahiblərinə vergi vərəqələri (oklodnoy list) göndərir.

§7. Mənfəətləri və müamilə məbləğləri və həmçinin vergiləri əleyhinə etiraz edən müəssisə sahibləri 1919-cu il mart ayının 15-dən gec olmamaq şərti ilə öz etirazlarını uçastok mədən vergi idarələrinə bildirməlidirlər.

§8. Faiz vergisi 1919-cu il aprel ayının 30-dan gec olmamaq şərti ilə xəzinəyə verilməlidir.

§9. Birinci maddəyə müvafiq, mənfəətindən faiz vergisi verməyə borclu olub və 1919-cu il fevral ayının 15-nə qədər vergi verməyə cəlb olunmayan müəssisələr, göstərilən vaxtdan sonra məlum olduqca vergi verməyə cəlb ediləcəklərdir. Vergi vərəqəsi vüsul olan [gəlib çatan] gündən bir ayın müddətinə qədər müəssisə sahibləri öz etirazlarını bildirə bilərlər. Vergi vərəqəsi vüsul olan gündən bir ayın müddətinə qədər vergi verməyə cəlb edilən müəssisələr öz vergilərini xəzinəyə verməlidirlər.

§10. 7-ci və 9-cu maddələrdə göstərildiyi kimi uçastok vergi idarələrinə verilən etirazları həmin idarələr vasitəsilə bir ayın müddətinə qədər quberniya mədən vergi idarələrinə göndərmək olar. Bu etirazların göndərilməsi, vergi verməyi dayandıra bilməz.

§11. Birinci maddəyə görə mənfəətindən faiz vergisi verən müəssisə sahibləri Kazyonnı Palataya bəyanat verdiyi təqdirdə, 1914-cü ildə nəşr edilən vergi qanunlarının 509-531-ci maddələri üzrə mənfəətlərindən faiz vergisi və sərmayə vergisi verməlidirlər. Bu müəssisələr 1917-ci ildə Azərbaycan dairəsində əməliyyatda bulunan əsas sərmayələrinin miqdarını isbat edib aşkarən hesab verməyə borclu olan müəssisələr haqqında qoyulan qanuna müvafiq 1917-ci il doğru hesabını 1919-cu il yanvarın 1-nə qədər təqdim etməlidirlər. Əsas sərmayə, nizamnamə üzərinə və ya keçmiş illər üçün ayrılmış məblağ hesab olunur. Bundan əlavə, əsas məbləği müəyyən etməkdən ötrü başqa vəsilələr [vasitələr] dəxi ittixaz [tətbiq] edilə bilər. O cümlədən, xüsusi bank şöbələrində və başqa istiqraz müəssisələrində məlum ola bilər. Əsas sərmayə, müamilədən ötrü idarənin imtiyazlı faizindən buraxdığı 1-ci məbləğ miqdarı və ya şöbə müamilatının bütün müəssisə müamiləsi münasibətindən hesab oluna bilər.

Belə ki, hərgah müəssisənin bütün əsas sərmayəsi yarım milyon və şöbə müamilatı 10 min və bütün müəssisə müamilatı 100 min rublə etsə, şöbə əsas sərmayəsi 100 min hesab ediləcəkdir. (50000-10000)=20000. Bu da həmin şöbənin dövri sərmayəsi hesab olur. Mübahisəli təqdirdə sərmayə miqdarı Kazyonnı Palatada müzakirə edilir. Bu sərmayəni müəyyən etmək üçün idarə mühasibatı nəzərə alınır.

Qeyd 1: İdarələri Azərbaycan Kazyonnı Palatası dairəsində[n] xaricdə olan 11-ci maddə üzərinə 1918-ci il yanvarın 1-nə qədər hesab və bəyannamə verməyən hamı səhmdar müəssisələr, hesab verməyən müəssisələr misalı əlavə mədən vergisi verməyə cəlb olunmalıdırlar.

Qeyd 2: 11-ci maddədə göstərilən və Azərbaycan Kazyonnı Palatasının qətnaməsi üzərinə hesab verən müəssisələr cümləsinə daxil edilən müəssisələr 1917-ci il əməliyyatına görə 1918-ci ildə sərmayədən və mənfəətindən faiz vergisi verməyə cəlb olunmalıdırlar.

§12. Keçən maddədə göstərilən müəssisələrin 1917-ci əməliyyat ilinin illik hesabı və balansı təhqiq və təftiş olunmaq üçün müəssisə sahibləri vəkilləri və ya müdirləri tərəfindən Kazyonnı Palataya təqdim edilməlidir. Bu hesabların əvvəlcədən heç bir kəs tərəfindən təsdiq edilməsi tələb olunmayır.

§13. Bu düsturüləməlin ikinci maddəsində göstərilən qərar üzrə 1919-cu il yanvarın 10-na qədər uçastok vergi idarələrinə bəyanat verməyən və bəyanat verdikdə dövri sərmayəni və mənfəəti müəyyən etməkdən ötrü lazımi məlumatı daxil etməyən səhmdar müəssisələri 100 manata qədər para verməli olarlar.

Qeyd: 13-cü maddədə göstərilən cərimədən o müəssisələr azad edilir ki, onlar ikinci maddə üzərinə tələb edilən bəyanat əvəzinə bu düsturüləmələn 11-ci maddəsində göstərilən doğru hesabı təqdim edələr. Tainki bu qərar üzrə hesab verən müəssisələrdən ötrü qoyulan qanunla vergi verməyə cəlb edilsinlər.

§14. 1-ci və 2-ci maddədə göstərilən müəssisələr, mənfəətdən faiz vergisi və həmçinin 1917-ci il oktyabr qanununa müvafiq dövləti mədən vergisi qərarı ilə sərmayə vergisi verməlidirlər. Hərgah 1918-ci il 17 oktyabrda Azərbaycan Hökuməti qətnaməsi üzərinə bu qanunun maddələri və mədən vergiləri haqqında qoyulan düsturüləməl maddələri təğyir və təbdil edilməmiş [dəyişdirilməmiş] olsalar.

ANDRANİK MƏSƏLƏSİ

İngilis komandasının və qismən bizim Hökumətimizin "təhriri [yazılı] və şifahi" tədabirinə [tədbirlərinə] rəğmən Qarabağ əhalisinin dadü fəryadını genə də eşitməkdəyik. Aşkardır ki, Bakıdan deyilən sözlər, nəsihətlər və xəbərdarlıqlar, hətta general Tomsonun təhdidi belə Andranikə heç də əsər eyləməyir. O, öz işindədir, müsəlman kəndlərini dağıdır, əhalisini öldürür, ya qaçırdır. Arvadların irz və namusuna sataşır, əsir edir, qərəz, qüvvətcə zəif yerlərimizə soxulub bildiyini edir və Bakıdan gedən sifarişlərə, aşkardır ki, məhəlgüzar olmayır [məhəl qoymur, etina etmir].

Zənni-acizanəmcə, Andranik məsələsinə ciddi surətdə əhəmiyyət verənlər, Azərbaycan müsəlmanlarının cinayətkar ünsürlər zülmü və sitəmi altında məhv edilmələrinə razı olmayanlar və Azərbaycanın qoparılmaz bir qismi olan ümum Qarabağ müsəlmanlarının daim qorxu altında yaşayıb da yediləri, içdikləri, güzəran və məişətləri haram olmağına soyuq nəzərlə baxmayanlar və bilaxirə [nəhayət] münasibatı qeyrimüəyyən qonşu millətdən olan müsəlləh [silahlı] bir qüvvənin hüdudumuz sahilində xudsəranə [özbaşına] hərəkatda bulunmasının aqibətini nəzəridiqqətə alanlar, bu məsələni tezliklə bu tövr ya o tövr həll və fəsl etmək [sonlandırmaq] üçün Andranikin kim olduğunu, yəni simaysiyasisini [siyasi simasını], məmuriyyətini, kimin tərəfindən bu əmrə [işə] məmur olduğunu bilib, bu cürə vəhşi hərəkətlər vasitəsilə təqib edilən məqsədin mənayi-həqiqisindən lazımınca xəbərdar olmalıdırlar.

Məsələn, deyirlər ki, Andranik türklərlə ermənilər arasında vaqe olmuş müsalihədən [sülhdən] dolayı, erməni hökumətindən küsüb "özbaşına" olubdur və məsuliyyəti öz öhdəsinə olmaq üzrə cürbəcür işləri də özbaşına görür.

Ola bilər, kim bilir, bəlkə Andranik erməni hökumətindən küsüb də erməni camaatı içində şöhrət qazanmaq istəyir. Və bu şöhrətə malik olmaq yolunun ən rastını [asanını] tapıb, müsəlmanların əlsiz-ayaqsız qisminin üzərinə top və tüfənglə hücumlar edib "rəşadət" göstərir. Yəni istəyir ki, "igid" Andranikin adı ermənilər arasında dillərdə zikr olunub hər kəsin məhbubülqülubu [qəlbinin sevimlisi] olsun. Nə deməli, bəlkə "qəhrəman" Andranikin günlərin bir günü erməni padşahı olmaq fikri də vardır. Zatən hal və övza [vəziyyət] öylə bir surət peyda etməkdədir ki, "avantürist"in başından cürbəcür xəyallar keçir.

Vaqiən [həqiqətən] əgər iş böylə isə, yəni Andranikin qonşu erməni hökumətinə heç bir dəxli yoxsa və gördükləri vəhşiliklərin cavabdehən-dəliyi dəxi məhz öz boynuna isə, o halda bu Andranik erməni camaatının gözündə "igid" olsun, "qəhrəman" olsun, nə olursolsun, bizim gözümüzdə adi bir quldurdur. Çünki bir şəxs ki, başına adam yığıb kənd-kəsək üstə tökülüb qətlü qarətə məşğul ola, o şəxsə quldur deyirlər.

Böylə olan surətdə bir quldurun yanına "delaqat" göndərmək, onu kağız vasitəsilə quldurluqdan mən' qılmaq və ya həddini bildirmək üçün teleqram vasitəsilə təhdid etmək, nə Hökumətimizin şanına layiqdir, nə ingilis komandasının... Və bir də məşhur məsəldir ki, "Quran oxumaqla donquz darıdan çıxmaz." Quldurların qabağına lazım olan qədər güc göndərmək istər ki, dəstəsini də, özünü də dəstgir [əli-qolu bağlı] edib məhkəmə qarşısına gətirsin və cəzayi-səzasına [layiqli cəzasına] çatmaq üçün təhti-mühakiməyə [mühakimə altına, məhkəməyə] verilsin.

Bu bir.

Bu da ola bilər ki, Andranik erməni hökumətindən heç də küsməyibdir. Özü də həmin hökumətin məxfi və ya aləni [açıq] bir ajanı, bir məmurudur və ya daha açığı təhti-komandasında [komandanlığı altında] hökumətin rəsmi qoşunu olan bir nəfər erməni generalıdır. Sərhəd məsələsini Tiflis Konfransında sülh və sazişlə həll etmək istəməyən erməni hökuməti həmin bu məsələni qılınc zoru ilə qurtarmağa qərar verib, general Andraniki də göndəribdir ki, hüdudumuzu keçib müsəlmanları tədhiş [terror] ilə pərakəndə qılmaqla arzu etdikləri yerləri təhti-təsəllüt və təsərrüfə [hakimiyyəti və əmri altına] keçirib Ermənistan torpağına qatışdırsınlar. Deməli, bu surətdə Andranikin hərəkəti-vəhşiyanəsindən [vəhşicə hərəkətlərindən] məsul tutulacaq adamlar, ən əvvəlcə erməni hökumətinin başında duran şəxslər olur. O halda, Andranikin yanına mürəxxəslər [nümayəndələr] göndərmək və ya kağızla sifarişlər etmək [kimi] vecə gəlməz tədbirlərin heç bir mənası yoxdur. Bu sifarişlərin, bu teleqramların məhəlli-aidinə [aidiyyətli yerə], yəni erməni hökuməti başında duranlarına göndərilməsi icab edir [lazım gəlir]. Bilək, görək ki, erməni hökuməti bizə qarşı müharibə meydanımı açır? Ya bu vəhşiliklərin mənası nədir? Bəlkə Ermənistan Cümhuriyyətini müstəqil bir surətdə yaşatmaq üçün özlərində qabiliyyət və istedad olduğuna inanmayan və bu təqdirdə qonşularının da müstəqil yaşamalarını istəməyən daşnaklar Qafqazın orasında-burasında andraniklər vasitəsilə qəsdən şuluqluq salıb ölkəmizin təkrar qəyyumlar əlinə keçməsini təqib edirlər. Qərəz, bu işgillərin [şübhələrin] bizim üçün aydın və aşkar edilməsi dəxi xaricən vacibi olan işlərimiz cümləsindəndir.

Bu iki.

Bir də o mümkündür ki, Andranik nə quldurdur, nə də erməni hökumətinin rəsmi məmuru... Bəlkə məhz müsəlman qanı tökməkdən xüsusi bir ləzzət hiss etmək mərəzinə mübtəla olan bir nəfər erməni mütəəssibidir [fanatikidir] ki, bunun bu vəhşi hərəkətinə Ararat Hökuməti də razı deyil. Lakin ipini çəkməyə qolunda güc yoxdur.

Bu da üç.

Şübhəsiz, bu üç zəndən başqa Andranik məsələsinin qaranlıq yerlərinə işıq salan dördüncü və beşinci və doqquzuncu zənlər iradı dəxi mümkündür. Fəqət, bizcə, zənni-qalib [doğru olma ehtimalı ən güclü olanlar] bu üçdədir. Ondan əlavə bizdən ötrü vacib olan dəxi budur ki, görək Andranik quldurmu, rəsmi məmurmu və ya təkrar qırğın salmağa bais olan bir nəfər mütəəssib ermənimi? Çünki ciddi tədabirin ittixaz [tədbirlərin görülməsi] və tətbiqi bu üçdən birinin təyininə bağlıdır.

Lakin bunu təyin etmək işinin, öz yolu ilə icrasına məşğul olmaqla bərabər, bir tərəfdən zülm və sitəmə məruz qalan müsəlmanları tezliklə xilas etmək və digər tərəfdən bu vəq'ənin getdikcə böyüyüb başımıza əngəl olmağına imkan verməmək üçün səri [tez] və müəssir [təsirli] tədbirlərlə Andranik hərəkətini nə tövr olsa dayandırmaq lazımdır. Fəqət bu yoldakı tədbirlər yalnız ingilis komandasını təkrar-təkrar müraciətlərlə təciz [narahat] etməkdən ibarət olmamalıdır. Zatən bu müraciətlərin nəticəsi o ola bilər ki, özözümüzü qorumaq qabiliyyət və qüvvətimizə şübhə edənlər olar. İngilisləri əhvalatdan vaqif etmək əlbəttə borcumuzdur. Qafqazda nizam və asayişin bərqərar edilməsi işlərinin icrası da ingilislərin borclarıdır. Bunu özləri elan edibdirlər. Və ola bilər ki, ingilislər andraniklər hərəkatını böyük nüfuzları sayəsində mənəvi bir qüvvə ilə də dayandırmağa müqtədirdilər. Lakin biz dəxi bu cürə hərəkətləri cismani qüvvələrimizlə durdurmağa müqtədir olmağımızı lazım olan dərəcəyə qədər bildirməliyik. Andraniklər dəxi türklər gedəndən sonra baş qalxızıb zənn etməsinlər ki, biz qoşunsuz və əsgərsiz qalmışıq. Lazım olan yerdə, hamımızın – arvadlarımıza qədər – əsgər olduğumuzu andraniklər içində bilməyənlər yox deyil zənn edirəm. Fəqət bir bu qədər tökülən qanlardan sonra bəşəriyyət artıq zara gəlib sülh-sülh deyə sevindiyi halda, bu sülh axşamı bir də təkrar qan tökmək igidlik deyil, rəzalətdir və o qana səbəb olanlar bəşəriyyət lənətinə gəlməkdən başqa özgə bir mənfəət qazana bilməzlər. Bu cürə vəhşi hərəkətlər icrası ilə erməni millətinə xoş gəlməyi qəsd edən andraniklər, zənn edirəm ki, səhvdədirlər. Onlara "afərin" deyib əl çalanlar, bu gün erməni millətinin içində də çox az tapılar. Bir ay bundan əvvəl qonşuluq təriqinə [üsuluna] müvafiq sülh və sazişlə yaşamaq naminə xanımlarımıza müraciət edən erməni xanımları, fəhlələrimizi çağıran erməni fəhlələri, əminəm ki, andraniklərin bu yollu haqqşikənanə [haqqı tapdalayan] hərəkətlərindən son dərəcə dilgir [narazı] olmaqla bərabər, müraciət etdikləri və çağırdıqları qonşuları qabağında "qəhrəman" andraniklərin xəcalətini çəkirlər.

Burasını da yaddan çıxartmasınlar ki, Andranik məsləkli başçılarının bu qədər mənhus politikası nəticəsindən cürbəcür fəlakətlər çəkmiş olan erməni milləti, bir kərə qalxıb da bu yalançı pəhləvanları öz əllərilə üstlərindən dəf və rəf edər [aradan qaldırar] ehtimalı da meydanda yox deyildir.

Biz hər halda özümüzü qorumalıyıq və hüdudumuzu elə möhkəm bir vəziyyətə salmalıyıq ki, hər dəli, qudurmuş soxulub bildiyini, istədiyini yapa bilməsin. Ümum əhalimizin, baxüsus [xüsusilə] hüdud yaxınlığında olanların müdafiə və mühafizəsi üçün əlimizdə vasitələr lazımdır ki, hərəkətcə sürətə və fəaliyyətcə də qüvvətə malik olmaqla xalqımızı mütməinülqəlb [xatircəm] etsin.

Zənn edirik ki, möhtərəm Parlaman əzaları, baxüsus Qarabağ məbusları, Andranik məsələsi haqqında Hökumətdən izahat istəməsə də, Hökumət özü bu işdə nə növ tədbirlər görüldüyünü və görüləcəyini və bununla bərabər bu işə nə nəzərlə baxdığını da Parlaman hüzurunda bəyan və elan edəcəkdir.

Hacıbəyli Üzeyir

HADİSƏLƏRİN MƏNASI

Dünya müharibəsində üz-üzə gələn böyük dövlətlərdən İngiltərə, Fransa və Amerika zümrəsi nəhayət qalib gəldi; Rusiya, Avstriya, Almaniya zümrəsi isə məğlub oldu. Yalnız məğlubiyyətlə qalmadı, bu dövlətlər daxilində inqilablar zühur etdi. Bu hadisələrin mənasını anlamaq lazım. Çoxları deyirlər ki, inqilab çıxdı, çünki məğlub oldular. Bəziləri də deyirlər ki, məğlubluqlarına bais olan səbəb inqilablarına bais olan səbəbin eynidir. Əcəba bunların hangisidir, nədir bu ağılları heyran buraxan hadisələrin səbəbi?

Dövlət, insanların müxtəlif şəkillərdə bulunan cəmiyyətlərindən birisidir. Cəmiyyətin tərəqqisi vardır, bu tərəqqi müəyyən qaydalara və qanunlara tabedir. Müəyyən bir şəkli-siyasiyə [siyasi formaya] girincəyə qədər cəmiyyət müxtəlif hallar keçirir; fəqət hər hangi halda olursa-olsun, cəmiyyətin özünəməxsus daxili təzadları vardır. Təzadlar ictimai olduğu kimi, siyasi də ola bilər. Siyasi təzadların da ənvası [növləri] vardır. Bu təzad, sinfi də olur, milli də.

Hərbi-ümumiyə iştirak edən böyük dövlətlərin bünyələrində müxtəlif təzadlar vardı. Bunların həpsində müştərək bir təzad vardı: ictimai müsavatsızlıq. Məmləkətin məhsulatı, Yevropa dövlətlərindən heç birisində daha müsavat üzrə təqsim edilməyir [bərabər paylanmayır]. Sosializm heç yanda tətbiq olunmamışdır. Dövlətli-kasıb, toxac davası hələ hökmündə baqidir [qalır]. Bu təzad İngiltərədə də, Fransada da, Almaniya, Avstriya və Rusiyada da mövcud idi və hələ dəxi mövcuddur.

Bundan keçdikdən sonra, bir də siyasi təzad vardır. Siyasi təzad, millətin tərəqqiyati-ictimaiyyəsi [ictimai inkişafı] ilə malik olduğu şəkli-hökumət [idarə üsulu] arasında hasil olur. Əhalinin müstəhsil [istehsalçı] qismi, demokrasi sinfi idrak sahibi olar; tərəqqi edər, gözü açılar, sinfi ehtiyaclarını dərk edər. Buna müqabil, siyasi şərait və hürriyyətlər istər; istədiyi siyasi şəraiti hasil etməyincə əfkari-ümumiyyə [ictimai rəy] ilə hökumət və tərzi-hökumət arasında bir ixtilaf çıxar ki, bu da siyasi bir təzada bais və fürsət hasil olunca böyük bir böhrana səbəb olar.

Rusiyada yeni həyata girmiş, fəal, münəvvər [ziyalı] bir burjua sinfi vardı. Rusiya demokratiyası [xalqı] inqilab-pərvəranə fikirlərlə pərvəriş tapırdı [bəslənirdi]. Qüvvətli, parlaq bir ədəbiyyat, mütəfəkkir və münəvvər bir ürəfa vücuda gəlmişdi. Əfkari-ümumiyyə başqa bir məcrada axırdı. Məmləkət dərəbəyliyindən [feodalizmdən] qalma qəliblərə sığmayır, hürriyyəti-siyasiyyə [siyasi azadlıqlar] tələb edirdi. Halbuki çarizm həman əski üsul ilə dururdu. Hökumət, məmləkətin münəvvər və fəal əsnafına deyil, köhnəpərəst, mürtəce dvoryanstvaya [zadəganlığa] istinad edirdi, ruhla qəlib arasında bir təzad vardı; ruh qəlibə sığmayırdı.

Almaniya da öylə idi. Almaniyada olduqca qüvvətli, mütəşəkkil bilikli, becərikli bir xalq dünyanın müəzzəm [böyük, əzəmətli] və müntəzəm bir təşkilata malik mücərrəb [təcrübəli] əmələ [işçi] firqəsi var ikən hökumət aparatı feodal halı ilə yaşayan əsgəri bir firqənin əlində, iqtidar yarım dərəbəyi hökmündə bulunan xanədanlarda idi; intixabi-ümumi [ümumi seçki] yox, məsuliyyəti-vüzəra [nazirlərdə məsuliyyət] yox idi. Demək ki, burada da ruhla qəlib arasında siyasi bir təzad var idi. Yalnız alman sisteminin intizamı, bu təzadın Rusiyada olduğu qədər məhsus [həssas] olmadığına səbəb olurdu.

Avstriya kəza [eynən] bu dərdə mübtəla idi. Şu qədər var ki, Avstriyanın Almaniyadakı demokrasi cərəyanından daha şiddətli bir böhranisiyasidən başqa digər bir bəlası dəxi vardı: milli təzad. Avstriya müxtəlif millətlərdən təşəkkül etmişdi. Bu millətlər kəndi haqlarını tələb edirlərdi; hissi-milli, haqqi-millini arayırdı. Halbuki Avstriya-Macarıstan sultası bu hisslərin fövqündə mətbu [tabe edən] və nazim [tənzimləyən] rolunu oynayırdı. Demək ki, millətlə dövlət arasında bir təzad, bir mübarizə vardı.

Bu dərdlə Avstriya yalnız deyildi. Rusiya da bu dərddə idi. Rusiya da onun kimi qurama bir hökumət idi. Rusiyada dövlət milləti əzir, millətlə dövlət arasında qatı mübarizələr davam edirdi.

Dövlət və millət kəlmələrini mütəzad [bir-birinə zidd] və mütəbariz [açıq, bariz] mənada işlədiriz; halbuki, əksərən, dövlətlə milləti bir bilirlər; çünki dövlət də millətin bir şəkli-digəridir [başqa bir halıdır]. Millət özək, dövlət qabıqdır; fəqət bu tərif, şümullu bir millətə aid olan dövlətlər haqqında səhihdir. Digər təbirlə demək olar ki, bu tərif təbii təşkilata malik olan dövlətlər haqqındadır; çünki ən təbii dövlət, milli olan dövlətdir; fəqət təhtiidarəsində bir çox millətlər olan dövlətdə, məlumdur ki, dövlət mənası ilə millət mənası bir olammaz. Nasıl ki, Avstriya-Macarıstan dövləti daxilində çex, slovak, macar, alman, polyak, rusin, italyan, rumın millətləri olduğu kimi, Rusiya dövləti daxilində də rus, fin, türk, erməni, gürcü, ukrayna və s. millətlər vardır. Halbuki İngiltərə, Fransa, sonra işə müdaxilə edən Amerika dövlətləri ictimai bir təzada, yəni sinif müsavatsızlıqlarına malik idisələr də, şəkli-hökumətləri bu biri məmləkətlərdə olduğu qədər dərin bir təzadla azarlı deyildi. Bu hökumətlər binnisbə [nisbətən] demokratik və o dərcədə də milli hökumətlər idi. İngiltərədə bir irland məsələsi var idisə də, Avstriya, Rusiya dərəcəsində deyildi. Fransa bu məsələyə tamamilə yabançı idi. Amerikada kəza milli ziddiyyət yoxdu. (Bu məmləkətlərin daxili təşkilatı nəzərə alınaraq hökm verilir. Qanuni siyasəti başqa bir məsələdir.)

Yuxarıda söylədik ki, müharibə mövcud təzadları şiddətləndirmək xasiyyətinə malikdir. Təbiidir ki, təzadları müxtəlif və çox olan dövlətlərin müharibəyə təhəmmülləri [dözümləri] də o nisbətdə az olacaqdı. Əvvəl təhəm-mülsüzlük göstərən, əcaib [təəccüblü] deyildir ki, Rusiya oldu. Çünki Rusiya şəkil və qəlib etibarı ilə Yevropa ölkələrindən ən gerisi, ictimai, siyasi və milli böhran nöqteyi-nəzərindən ən illətlisi [problemlisi] idi. Sonra sıra Avstriyaya gəldi. Nəhayət, qüvayi-istehsaliyyə [istehsal gücü] və iqtisadiyyəcə də kəndisindən daha qüvvətli olan Amerika ilə də toqquşmağa məcbur qalan Almaniya bitab düşdü.

Almaniya böhranı, milli Almaniya dövləti daxilində qalaraq, siyasi bir şəkildə cərəyan edir. Yarım feodal bir şəkli-hökumət, demokratik cümhuriyyətə dəyişdirilir. Rusiya ilə Avstriya isə bununla qalmayır, parça-parça olaraq mürəkkəb [ibarət] olduğu parçalarına ayrılır. Hər ayrılan parçada, eyni zamanda birər cümhuriyyət elan edirlər. Demək, demokratik və milli olmayan dövlətlər, xaric bir zərbə təhtində [altında] təhəmmül göstərməyərək birər millidemokrat şəkli alırlar.

Daha Hərbi-ümuminin [Birinci Dünya müharibəsinin] ibtidasında [başlanğıcında] ikən bu böyük badirə [təhlükə; fəlakət] üzərinə yazılan siyasi təhlillərdə deyirlərdi ki, Hərbi-ümumi nəticəsində millətlərin haqqı təslim olunacaqdır. Qərib idi ki, İngiltərə zümrəsi də, alman zümrəsi də millətlərin hüququ üçün davaçı olduqlarını iddia edib dururlardı. Əlbəttə imperialistlərin məqsədi-əsliləri [əsl məqsədləri] bu deyildi; fəqət məqsəd bu deyil ikən hər iki tərəfin bundan bəhs eyləməsi, bu həqiqətin nə dərəcədə qüvvətli olmasını göstərirdi.

Azərbaycan məbuslarından Sxakaya pək doğru deyirdi ki, Böyük Fransa inqilabı insanın hüququnu təşxis [təyin] eylədi isə, Hərbi-ümumi də millətin hüququnu elan etdi.

Milli hərəkətlər eyni zamanda da demokratik bir rəng alır. Milliyyət və demokratizm haqqında yanlış məlumat sahibi olanlara bu iki kəlmənin yanaşı gəlməsi bəlkə də bəid [qəribə] görünür; çünki demokratizm, adətən milliyyətpərvərliyə zidd ədd [hesab] olunmaq bidəti [səhvi] bizcə məşhurdur. Bu bidətə vaxtilə çox etina olunurdu. Hətta bizim Qafqaziya sosial-demokrat şeyxləri belə bu xüsusda az inad və israr göstərməmişlərdi.

Fəqət bu gün onlar da mötərifdirlər [etiraf edirlər] ki, milliyyətlə demokratlıq qətiyyən düşmən məfhumlar deyildir. Sabiq Qafqaziya və lahiq [indiki] gürcü demokratiyasının pişvalarından [liderlərindən] Jordaniya cənabları, baxınız bu xüsusda nə kimi etirafda bulunurlar. Son günlərdə söyləmiş olduğu bir nitqində Jordanya deyir ki:

"Millətin kəndi iradeyi-müstəqilәsini kəndi hüdudu daxilində və kəndi dili və mədəniyyəti vasitəsilə ibraz edəmmədiyi [nümayiş etdirə bilmədiyi] bir yerdə demokratizm təsəvvür eyləmək qeyri-mümkündür. Milliyyət və demokratlıq cərəyanları əksərən ittifaq edirlər. Böyük Rusiya inqilabı çıxdığı zaman, biz milliyyətlərə ayrılmanın əleyhində olduq. Halbuki bizim istədiyimizə rəğmən həyat bu əsası üstə çıxardı."

Əvət, Avropanın qərbini təşkil edən İngiltərə ilə Fransa, şərqini təşkil edən Almaniya-Avstriyaya qarşı çıxdıqda, şərqin qərbə qarşı bir nöqsanı vardı ki, burası demokratik və milli deyildi. Şimdi Avropanın şərqi də qərbi kimi milli və demokratik bir şəkil alır. Bu şəkil, yalnız Avropa dövlətlərində deyil, Türkiyədə də hakimiyyət qazanır. Orası da həm milliləşməkdə, həm də demokratlaşmaqdadır.

Demək ki, aləm keşməkeşlərinin nəticəsində milliyyət və demokratizm prinsipləri qalib çıxır. Dünya hadisələrinin bugünkü mənası iştə bundan ibarət.

M. Ə. Rəsulzadə

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1918-ci il 15 dekabr (Bazar günü) tarixli 65-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Alişan [şanı uca] Fətəli xan Xoyski hüzuri-alilərinə [uca hüzuruna]

Parlaman Rəisinin Sədri-vükəlaya [Nazirlər Şurasının Sədrinə] göndərdiyi məktub:

"Azərbaycan Cümhuriyyəti Məclisi-Məbusanının 10 kanuni-əvvəl [dekabr] tarixli iclasında yeni Kabinə təşkili üçün Baş vəkili [Baş naziri] intixab [seçmə] və dəvəti mənə mühəvvəl edilmişdi [tapşırılmışdı]. Parlaman fraksiyalarının rəyini nəzərə alaraq və zati-alilərinin məharəti-siyasiyyələri və bu anadək vətən və millət uğrunda göstərdikləri hüsni-xidmət və fədakarlıq böylə mühüm və müşkül bir məsələ üçün zati-alilərini dəvət etməyə məni məcbur etməsinə məbni [istinad edərək], Baş vəkaləti qəbul və müştərək bir Kabinə təşkil etmənizi arzu edirəm, əfəndim.

Zati-alilələrinə olan səmimiyyət və iradətimin [diləyimin] qəbul buyurulması mərcudur [rica olunur].

Parlaman Rəisi naminə doktor Həsən bəy Ağayev"

Müsəlman sosialistləri fraksiyasının bəyannaməsi (Məruzəçi Əhməd Cövdət Pepinov cənabları)

Əfəndilər! Müsəlman sosialistlər ittifaqı və müsəlman sosial-demokrat "Hümmət" firqəsi tərəfindən yoldaşlarımız Səfikürdiski və Şeyxülislamov tərəfindən müfəssələn bəyan edilən nöqteyi-nəzərimizi aşağıdakı deklarasyon şəklində nəzərinizə yetirmək niyətindəyəm.

Biz müsəlman sosialistlərinin Parlamana girməkdən məqsədimiz, Parlaman ideyasını, hökumətin məsul olmasını, yeridilən siyasətin açıq və aşkar tutulmasını, cümlə hürriyyətlərin bərpa edilməsini və Məclisi-Müəssisanın tezliklə çağırılmasını bu kürsüdən müdafiə etməkdir. Bu məqsədlə, biz Hökumətin yeridəcəyi siyasət haqqında şu surətlə bəyan ediriz. Firqə və fraksiya nümayəndələrindən mürəkkəb, müştərək bir Hökuməti qəbul edir və onun proqramı[nın] demokratik əsaslara müvafiq olmasını arzu ediriz.

Gələcək hökumətin əvvəlinci vəzifəsi, Azərbaycan Cümhuriyyətinin istiqlalını bütün qüvvəsilə müdafiə etmək, Azərbaycan demokratiyasının qazandığı bu müqəddəs haqqı var qüvvəsilə mühafizə etməkdədir. Biz inanırız ki, azəri türklərinin istiqlalı təyin və təsdiq olduqdan sonra "yalançı milliyyətçilik" ortadan qalxar və şimdiki əsrin məhsulu olan sinif ayrılığı və sinif mübarizəsi qolaylıqla bizim də camaatın içinə girər ki, bu da ümumi demokratiyanın xeyrinədir. Fəqət istiqlaliyyəti mühafizə etmək öz kabinetinə girib də qapanmaq deyil. Bir çox tarixi, mədəni və ən ziyadə ekonomik əsaslar, Zaqafqaz millətləri və cümhuriyyətləri və əski Rusiya torpağı üzərində əmələ gəlmiş hökumətlərini biri-biri ilə sıxı münasibatda bulunmağa məcbur edir. Buna binaən [əsasən] biz əvvəla Zaqafqaz cümhuriyyətlərinin biri-biri ilə həm siyasi və həm də iqtisadi cəhətdən sıxı bir rabitədə bulunmalarını arzu ediriz. Bundan məəda [başqa] Rusiyada əmələ gəlmiş müstəqil parçaların bir-biri ilə yaxınlaşıb da hər tərəf üçün mənfəətli ittifaq yapmağın da tərəfdarıyız.

Xarici siyasətimizi gözdən keçirdikdə, qonşularımızla olan münasibatımızın [münasibətlərimizin] heç də yaxşı olmadığını və Avropa millət və dövlətləri ilə lazım olan münasibata girilmədiyini görürüz. Şimali Qafqaz Cümhuriyyəti ilə ən sıxı münasibatın saxlanmasını arzu ediriz. Bizə dost və mehriban olan demokratik Gürcüstan Cümhuriyyəti ilə siyasi və iqtisadi ixtilafların bərtərəf edilməsini [aradan qaldırılmasını], ixtilaflı məsələlərin ədalət üzrə həll edilməsini və tez bir zamanda ən səmimi münasibatın qurulmasını arzu ediriz.

Yaxın qonşumuz olan Ermənistan Cümhuriyyəti ilə indiyə qədər heç bir münasibata girilməmiş və mövcud olan münasibat isə pək gərgin; heç də dostanə deyil. Halbuki hal və vəziyyət bizimlə Ermənistan arasında həqiqi bir dostluğun bərpa edilməsini tələb edir. Bu iki cümhuriyyətdə yaşayan millətlər, ən ziyadə erməni və türklərdir. Əgər bu hökumətlər arasında hüsni-münasibət olmazsa, orada yaşayan millətlərin arasında da dostluq olammaz və əksinə, arada həll edilməmiş ərazi məsələsi vardır. Böylə ixtilaflı məsələlər, silah gücü ilə həll olunmayacaq. Dünyanın ən qüvvətli dövlətləri milyonlarca qurban verdikdən sonra böylə ixtilaflı məsələlərin silah gücü ilə həll olunmayacağını dərk etdilər. Kiçik millətlər üçün bu bir dərsi-ibrətdir. Buna binaən, böylə ixtilaflı məsələlərin silah gücü ilə həll olunmayacağını qət edib anlaşma və uzlaşma ilə həll etməyə çalışmalıdır. Buna görə biz Hökumətdən Ermənistanla sıxı münasibata girişməsini və bu cümhuriyyətlə ən dostanə münasibatın vəz edilməsinə [qurulmasına] çalışmasını tələb ediriz.

Başqa hökumətlərlə də dostanə münasibata girmək hökumətin vəzifələrindən olmalıdır; fəqət Avropa millətləri ilə münasibat peyda etmək üçün oraya bir Parlaman heyətinin göndərilməsini münasib görürüz.

Daxili işlərimizə keçdikdə, biz ən əvvəl bütün böyük və əhəmiyyətli işlərimizi həll etməyə haqq və səlahiyyəti olan Məclisi-Müəssisanı dörd əsaslı üsul üzrə tez bir zamanda çağırılmasını tələb ediriz. Bu işi Parlaman kəndi əlinə almasını istəriz.

Şimdiyə qədər məmləkətdə qanuni bir həyatın olmadığını, keyf və təzyiqin xüsusən ayrı-ayrı cərəyanlara və millətlərə qarşı hökm sürdüyünü etirafla, gələcək hökumətdən daxildə qanun dövrünün qurulmasını və inqilabın rəhmətlərindən olan cümlə hürriyyətlərin iadə edilməsini tələb ediriz. Mart və sentyabr hadisatını istintaq etmək üçün xüsusi bir Parlaman istintaq komisyonunun seçilməsini və qeyri siyasi firqə ilə bu yolda işləməsini lazım biliriz.

Qəvi [güclü] bir hökumətin olmasını arzu ediriz; fəqət biz bunu inqilabdan əvvəl mövcud olan müəssisələrin yenidən qurulması ilə köhnə adları dirildib köhnə formaları iadə etməkdə [qaytarmaqda] görməyiriz. Köhnə idarə bütün puçluğunu göstərdi. Onun dalınca qaçmaq həyatı anlamamaqdır. Biz idarələrin camaata yaxın olmasını, camaata etimad etməsini istəriz. İdarələrdə bulunan bir çox yaramaz üzvlərin kənar edilməsini və sağlam bir idarə qurulmasını tələb ediriz.

Bu axır illərin bütün ağırlığı, ən ziyadə [ən çox] fəhlə və kəndlilərin boynuna düşmüşdür. Bunların halı pək ağır və pərişandır. Buna görə də, bu siniflərə yardım etmək, gələcək hökumətin borcudur.

Bütün Azərbaycanda səkkiz saatlıq iş müddəti qəbul olunmalıdır. Şimdiyə qədər inqilab əsnasında fəhlələrlə yapılan müahidələr [müqavilələr] kəndi qüvvətini saxlamalı və fəhlə müəssisələri və təşkilatları yapılmaq üçün heç bir mümaniət [maneçilik] olmamalı, maddi və qeyri yardımlarda bulunmalıdır.

Torpaq qanunu daha Zaqafqaz Seymində, bütün müsəlman fraksiyalarının iştirakı ilə qəbul edilmişdir; fəqət şimdiyə qədər hökumət onu tətbiq etməmişdir. Biz təklif ediriz ki, torpaq komitələri təşkil olunsun və qəbul olunmuş torpaq qanunu tətbiq olunmağa başlasın. Camaat təşkilatlarının artması üçün bütün qüvvətimizi sərf etməliyiz və bunun üçün köhnə qəbul olunmuş "zemstvo" qanununu tezliklə tətbiq etməli və "zemstvo" təşkilatlarının tezliklə vücuda gəlməsinə çalışmalıdır. Mövcud olan hökumət müəssisələri pək çox, pək böyük, pək də ağırdırlar. Bu müəssisələrin bəzilərini qaldırmaq, bir çoxlarının da şüubatlarını [şöbələrini] azaltmaq lazımdır. Camaat bu ağır və bahalı idarələrə tab gətirə bilməz. İdarələri yüngülləşdirmək və ucuzlaşdırmaq lazımdır.

Maliyyə işlərimiz pək qarışıq və dolaşıqdır. Gələcək hökumət bu işləri düzəltmək və sistemə qoymaq məcburiyyətindədir. Daxildə ticarəti canlandırmaq üçün iqtisadi müahidələr [müqavilələr] yapmalı və hüdudlarımızı açmalıyız.

Müdafiə edəcəyimiz məsələlərdən biri də qadınlarımızın haqq və səlahiyyəti kişilərimizlə bərabər olmaqdır. Bizim qənaətimiz bunadır ki, iştə bu əsasların qəbul və tətbiqi cümhuriyyətimizi bu ağır günlərdə aydınlığa çıxara bilər. Bu yolda Azərbaycanın zəhmetkeş kəndli və fəhlələrinin bizə yardımçı olacaqlarına inanırız.

Yaşasın Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti!

Yaşasın Qafqaz millətlərinin dostluğu!

Yaşasın Cəmiyyəti-Əqvam!

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Lloyd Corc Bristolda söylədiyi nitqində demişdir ki, İngiltərədə elan edilmiş məcburi mükəlləfiyyəti-əsgəriyyə [hərbi mükəlləfiyyət] vaxt iqtizasınca [dövrün tələbi ilə] olmuşdur və ləğv ediləcəkdir. Əlavə, Sülh Konfransında da bütün Avropada mükəlləfiyyəti-əsgəriyyəni ləğv etməyə çalışmalıdır ki, bir daha müharibə olmasın.

* Bukovina Milli Şurası Bukovinanı Romaniyaya mülhəq edilmiş [birləşdirilmiş] elan etmişdir.

* Stokholmda müntəşir "D. N." qəzetəsi xəbər verir ki, Stokholmdan bolşeviklər getdikdən sonra Rusiyada hökumət təşkili məsələsi müzakirə edilir.

* 32 min nəfərlik İngiltərə ordusu Kölnə gəlmişdir.

* Berlindən verilən xəbərlərə görə, Müttəfiqlər istəyirlər ki, hökumətə bir ultimatum təqdim edərək bütün şuraların ləğvini tələb etsinlər. Bu vaxt zərfində Almaniyaya ərzaq buraxmayıb Müttəfiqlər qoşunları içəri doğru gedəcəklər.

AZƏRBAYCANDA

Gəncədə

Gəncə Bələdiyyə Məclisi, dəmiryolu mövqifinə [stansiyasına] gedən yolların təmiri üçün aparılan-gətirilən mallara put vergisi təyin etmək istəyir. Qubernator bu barədə Daxiliyyə Nəzarətinə məlumat vermişdir. Daxiliyyə naziri həzrətləri Şurayi-Vükəlaya [Nazirlər Şurasına] təqdim üçün məruzə hazırlayır.

Qarabağ hadisatı

Hökumət, Gəncədən böylə bir teleqram almışdır:

"İngiltərə-Fransa heyəti müsəlman qoşunları və Andranik dəstələrini müharibəni bitirməyə dəvət etdikdən sonra müsəlmanlar müdafiə xətlərini buraxıb getdilər. Quldur Andranik bundan istifadə edərək Türkiyə və Qafqaziya ermənilərindən mürəkkəb dəstələrinə, köylü ermənilərlə bərabər, müsəlman kəndlərinə hücum etmək əmrini verir. İşarəyə görə bütün ermənilər qalxıb yaxın müsəlman kəndləri üzərinə düşərək vəhşiyanə bir surətdə müsəlmanları kəsməyə başlamışlar. Bunlar qadınların döşlərini kəsib səbilərin [üşaqların] ağzına qoyurlar. İki nəfər qadını soyundurub buraxmışlar.

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 9-da 12-dən ziyadə müsəlman kəndlərini xaraba etmişlər. Hal-hazırda 10 nəfər müsəlman qadını ermənilərin əlində əsirdir. Rica edirəm ki, qoşun göndərəsiniz.

Zəngəzur qəza qaimməqamı: Məliknamazəliyev
11 kanuni-əvvəl saat 21:55 dəqiqə"

Qarabağa heyət əziməti [gedişi]

Daxiliyyə naziri Qarabağa doktor Mehmandarov cənabları naminə bu məzmunda bir teleqram göndərmişdir:

"Bu gün Qarabağ və Gorusa mühəndis Rüstəm bəy Sultanovun məiyyəti [müşayiəti] ilə İngiltərə heyəti azim olmuşdur [yola düşmüşdür]. Bunlarla bərabər, iki dənə də zirehli avtomobil göndərilir. İngilislərin bir hissəsi mühafizədən ötrü Şuşada qalacaqdır.

Daxiliyyə naziri: Cavanşir"

Gürcü və erməni toqquşması

* Sanain mövqif [stansiya] naçalniki, Dəmiryol nazirinə teleqraf etmişdir ki, dəmiryol mövqifi, quldur dəstələri tərəfindən atəşə tutulmaqdadır. Mövqifdə dayanan türk dəstələrini əzməkdən ötrü dağlardan böyük daşlar yuvarladırlar. Mövqif naçalniki türk əsgəri dəstələrini mövqifdən çıxarmaqdan ötrü paravozla iki konduktor dəstəsi göndərilməyi xahiş etmişdir.

* Dəmiryolu Nəzarətindən alınan məlumata görə, kanuni-əvvəlin 9-da Sanaində vaqe olan toqquşmada gürcülər tərfindən üç nəfər qətl, bir nəfər ağır və üç nəfər yüngül surətdə yaralanmışdır. İki nəfər dəxi xəbərsiz itmişdir. 5600 patron atılmışdır.

* Birinci nömrə zirehli qatar naçalniki Xunçiya zirehli qatarlar ərkani-hərbinə [qərargahına] xəbər verir ki, kanuni-əvvəlin 9-da, səhər saat 8-də gürcü dəstələri Uzunlar kəndinə getmişdir. Yolda həmin dəstə, dağda olan ermənilər tərəfindən atəşə tutulmuşdur. Gürcülər zirehli qatardan top və pulemyot atəşi ilə cavab vermişlərdir. Gürcü piyada dəstəsi dağa çıxa bilməyib, pulemyotçu yaralandığına görə bir pulemyot buraxıb geri çəkilmişdir. Gürcü piyada qoşunu şiddətli surətdə xəsarətə və tələfata düçar olmuşdur. Ermənilər dağdan böyük daşlar yuvarlatmaqla top gülləsi ilə dolu olan üç dənə Türkiyə vaqonlarını partlatmışlardır. Mövqif uçub dağılmışdır. Ayrum ilə Sanain arasında bilaaram [aramsız] zirehli qatar hərəkatı lazımdır.

MÖVLUDİ-NƏBİ MÜNASİBƏTİLƏ

"Və mən yüəzzim şəairə-llahi
fəinnəha min təqval-qülub"

Cənabi-Rəsuli-Əkrəm Məhəmmədül-Mustafa həzrətlərinin yövmi-məs-udi-mövludu [xoşbəxt mövlud günü] rəbiüləvvəl ayının 12-sində vaqe olmaq münasibətilə, ümum müsəlmanlara fərz və lazım görülür ki, o zaticəlilüs-sifatın [ali rütbəli zatın] şərəfinə həmin gündə kəsb və ticarəti tərk qılıb, kamali-meyl və rəğbət və nəhayət şövq və məhəbbətlə ictima edib [yığışıb], vücudi-mübarəkin mənaqibi-həyatiyyəsinə [tərifəlayiq həyatına] dair müzakiratda bulunmaqla şüari-islam təzim olunsun [islamın qaydalarına hörmət edilsin].

Fəlihaza [buna görə], müsəlman qardaşlardan rica və təmənni edirəm ki, yövmi-mövludda saat 12-də Tağıyevin Ünas [qız] məktəbində cəm olub, eydi-millini [milli bayramı] təntənə və cəlal ilə icra qılaraq, vəzifeyi-diniyyələrini [dini vəzifələrini] əmələ gətirirb, Həzrəti-xətmi-mərtəbətin [ən uca mərtəbəli həzrətin] xəsaisi-aliyyəsindən [ali xislətlərindən] camaata məlumat verməklə, cəşni-möhtərəmi [möhtərəm bayramı] xitama yetirələr.

Şeyxülislam: Axund Ağa Ağaəlizadə

Eydi-mövlud [mövlud bayramı]

Bakı müsəlman ruhani "Səadət" idarəsi Həzrəti Məhəmməd səlləllahü əleyhin eydi-mövludu münasibətilə düşənbə [bazar ertəsi] günü kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da (rəbiüləvvəl ayının 12-si) saat 12 radələrində Azərbaycan Parlamanının salonunda (Nikolayevski soqaq, sabiq Aleksandriya müsəlman ünas [qız] məktəbində) cəşn bərpa edəcəkdir [məclis tərtib edəcək]. Möhtərəm zəvatdan [şəxslərdən], "Səadət" mədrəsəsi nəfinə [xeyrinə] ianələr qəbul olunacaqdır. Xüsusi dəvətnamələr olmadığından, ümum camaatın təşrif gətirməsi rica olunur.

İttihad məktəbində

Rəbiüləvvəl ayının 12-də, düşənbə günü saat 10-da, eydi-mövlud münasibətilə məzkur [adı çəkilən] məktəbin şagirdləri tərəfindən "Sənduqçeyi-mütəəllimini-İttihad" ["İttihad tələbələri sandıqçası"] nəfinə [xeyrinə] olaraq Mirzə Rzaqulu xan cənablarının 6 pərdəli "İntiqami-həqiqi" nam drama[sı] mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

Qeyd: Bu tamaşaya ancaq məktəblilər gələ bilər.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Türkcə kitabxana

Bakı şəhəri azəri türklərinin mədəniyyət mərkəzi olduğu halda, bu vaxtadək bir dənə də olsun layiqli türk kitabxanası və qiraətxanası yoxdur. Bunu nəzəri-etibara almış Xəzər müstəhlikin [istehlakçılar] ittifaqı "Kooperatsiya"nın kitabxana şöbəsi Bakıda türkcə daha bir kitabxana açmağı təhti-qərara almışdır. Bu məqsədlə "Kooperatsiya"nın kitabxana şöbəsi, türk və Azərbaycan şivələrində ədəbiyyat, tarix, sənaye, kooperasiyaya dair, çocuqlara məxsus, həmçinin dərs kitabları almağa şüru etmişdir [başlamışdır]. Hər kəsdə müfid [faydalı] türk kitabları olarsa, kitabxanaya verilmək təklif edilir. Xahiş və müavinət etmək istəyənlər "Azərbaycan" qəzetəsi kantorasında Əliəkbər Heydərzadə cənablarına müraciətən məlumat ala bilərlər. (Telefon nömrə 6-19)

Bakı Sənaye məktəbində

Bakı Sənaye məktəbinin "Türk mütəəllimləri [tələbələri] cəmiyyəti", birinci siniflərdə oxuyan zəif arxadaşları üçün xüsusi sənaye kursları açmağı və mümkün olarsa, yavuq gələcəkdə o kursları "türkcə ümumi kurslarına" çevirməyi qərara almışdır. Bundan başqa, həftə günləri türkcə ədəbi, tarixi və fənni mühazirələr verəcəkdir. İlk mühaziräni Məhəmmədzadə Mirzəbala, "Azərbaycan tarixi və ədəbiyyatı" mövzusunda oxuyacaqdır.

Bəşarəti-ədəbiyyə [ədəbi muştuluq]

Qafqaziyamızın şairi-şəhiri [tanınmış şairi] Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin "İnsanların tarixi faciələri" yaxud "Əlvahi-intibah" nam əsərinin birinci cüzü təb'dən [çapdan] çıxaraq saheyi-intişara [yayıma] qonulmuşdur. Mütaliəsini qariat və qareini-kirama [möhtərəm qadın və kişi oxuculara] tövsiyə ediriz.

Əsərin füruxt məhəlləri [satış yerləri]: 1) Spasski caddədə "Turan" mətbəəsində; 2) Parapetdə "Məktəb" mağazasında; 3) Bazarnı küçədə komisyonçu Paşa Qasımzadənin dükanı.

Müttəfiqlər qoşunlarının vürudu [gəlişi]

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-də Ənzəlidən "Kazbek" nam [adlı] vapor Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Vaporda ingilis qoşunu və ləvazimati-hərbiyyə gətirilmişdir.

* Cümə günü kanuni-əvvəlin 13-də Tazəşəhərdən "Prezident Kruqer" vaporu İngiltərə qoşunu gətirmişdir.

Hərbi məhkəmə

Kanuni-əvvəlin 9-da hərbi məhkəmədə aşağıda əsamisi mündəric əşxasın [adları yazılan şəxslərin] işlərinə baxılmışdır.

1. Qriqorov: müsəlləh [silahlı] soyğun yapdığı üçün bir sənə həbs-xanaya alınır.
2. Martirosov: müsəlləh soyğun yapdığı üçün altı ay həbsə məhkum edilir.
3. Yegnazarov: müsəlləh soyğun yapdığı üçün edama məhkum olunur.
4. Avakov: müsəlləh soyğun yapdığı üçün edam edilir.
5. Vaxlamov: küçələrdə güllə atdığı üçün və iki adam yaralandığı üçün gülləbaran ediləcək.

Edam cəzasına məhkum edilmiş üç nəfər Bayıl xəstəxanasında kanuni-əvvəlin 13-də ikisi asılıb, birisi güllələnmiş.

HADİSAT [HADİSƏLƏR]

Postanın qarət edilməsi

Bakıdan Şəkiyə təyin edilmiş postada, məktubatdan əlavə 400000 rublə pul da aparılırmış. Bir dəstə müsəlləh [silahlı] cani Merkuryevski və Budaqov küçələrinin küncündə postanı əhatə edib təhdidlə pulun yerini göstərməyi tələb etmişlər. Pullar, taxta posta qutusunda olduğu halda posta qulluqçusu məktubat torbasını göstərir. Canilər bununla iktifa edərək [kifayətlənərək], məktubat torbasını götürüb gizlənmişlər. Pul yerində qalmışdır. Canilər tövqif [həbs] edilməmişlərsə də, planları və hansı millətdən olduqları kəşf edilmişdir.

Meyit tapılması

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 10-da, saat 4 radələrində, Musa Nağıyev mədəni ilə "Rapid" zavodları miyanında [arasında] 25 yaşında naməlum bir şəxsin meyiti tapılmışdır. Meyitin qarnında 8 xəncər yarası vardır. Məqtulun kim olduğu naməlum qalmışdır.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

* Azərbaycan Hökumətinin qərardadına görə, Ərzaq nazirinin baş vəkili, Şəhər Ərzaq İdarəsinin hesab dəftərlərini, kassasını, ərzaq anbarlarını və anbarlarda olan malı və hamı haqq-hesabı Ərzaq Nəzarəti ixtiyarına tezliklə təhvil verməsi barəsində və Ərzaq nazirindən icazəsiz anbarlardan mal və ərzaq buraxılmaması xüsusunda yazıb Şəhər Ərzaq İdarəsinə məlum etmişdir.

* Şamaxı və Cavad uyezdlərində türk komandası [ordusu] hazır etdiyi ərzaq yüklərini onlardan təhvil alıb Gəncəyə aparmaq üçün Ərzaq Nəzarətinin Gəncə quberniyası vəkili Hacıbabəbəyova Nəzarətdən vəsiqələr verilmişdir. Odur ki, Nəzarətin baş vəkili bu barədə Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinə yazıb xahiş edir ki, həmin vəkil ixtiyarına ərzağı aparmağa lazım olan qədər vaqon verilməsi barəsində dəmiryol naçalniklərinə cənab nazir sərəncam etsin.

* Dördüncü Rus-Müsəlman şəhər məktəbi füqərası arasında paylamaq üçün həmin məktəbin nazirəsi Sübhanqulovaya Tağıyev fabrikasında 400 arşın bez almaq üçün Ərzaq Nəzarəti icazənamə verdi.

* Hökumətin qəradadına görə, Azərbaycan Cümhuriyyətində qoşuna lazım olacaq yetmiş beş min arşın bezdən hələlik on min arşın verilməsini Ərzaq Nəzarətinin baş vəkili yazıb Tağıyev kantoruna məlum etmişdir.

* Ərzaq Nəzarətinin baş vəkili Gəncə Bələdiyyəsinin Ərzaq şöbəsi sədri Cahangir bəy Əliyevə yazıb xəbər verir ki, şəhər və ətraf kəndlərə kağız arşın malı göndərilməsi barəsində Nəzarət əncam etmişdir.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-də dəmiryolu ilə Bakıya varid olan [gələn] ərzağın miqdarı:

Buğda 6566 pud;
Un 275 pud;
Kartof 733 pud;
Arpa 7182 pud;
Saman 600 pud;
Odun 750 pud.
Kanuni-əvvəlin 13-də:
Buğda 5556 pud;
Un 1138 pud;
Kartof 750 pud;
Arpa 3517 pud;
Saman 405 pud.

* Mərkəzi Ev Komitəsindən əhaliyə təqsim [paylamaq] üçün alınan düyü, kanuni-əvvəlin 16-dan etibarən saat 9-dan 2-dək ikinci dairə ev komitəsi cənbindəki [nəzdindəki] dükandan veriləcəkdir (Böyük Krepostnaya, nömrə 47). Birinci və ikinci günlərdə fəqət 4-lə 5 podrayonlara veriləcəkdir.

DEMOKRATLAR MÜŞAVİRƏSİNDƏ

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-də Demokratlar müşavirəsi iniqad etmişdir [baş tutmuşdur].

Müsəlmanlardan "Hümmət" firqəsi nümayəndəsi, "Müsavat" və "Sosialistlər bloku" nümayəndələri iştirak edirdilər. Kadetlər, "Yedinstva" və Erməni Xalq Azadlığı firqəsi iştirak etməmişlərdir.

"Znamya truda" qəzetəsinin cərimə edilməsinə görə etiraz qətnaməsi qəbul edilmişdir. Sonra aşkarən edam cəzasını ləğv üçün iqdimatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.

Axirüləmr [axırda] qətnamələr oxunur. Birinci qətnaməni İctimaiyyuni-İnqilabiyun [Sosialist İnqilabçılar] firqəsi namından [Sako] Saakyan təklif edir:

"Rusiyanı məskun edən millətlərin mədəni, tarixi, iqtisadi mənafeyi Rusiya daxilində federasiya üzərində öz müqəddaratlarını həll etmək lazım gəlir. Rusiyada işbu əsaslar üzərində hökumət təşkil edilənədək bütün millətlər, bütün hökumət ixtiyaratını öz əllərində saxlamalıdırlar."

"Müsavat" firqəsinin qətnaməsini Şəfi bəy Rüstəmbəyov elan edir. "Müsavat" firqəsi Rusiyanın tamamiyyəti əsasını qəbul edir, fəqət Rusiyanın əhvali-siyasiyyəsini qorxulu və irticanın qalib gəlməsini nəzəri-etibara alaraq Rusiyada mütləqiyyət və cahangirlik [imperializm] təcdidi [bərpası] ehtimalı ilə işbu qətnaməni təklif edir:

1) Rusiyada demokrat əsasları üzərində hökumət təşkilinədək müstəqil Azərbaycanın Rusiyaya olacaq əlaqəsi məsələsini açıq buraxır. Ümumi demokratik əsas üzrə Azərbaycan xalqının ixtiyarı ilə əmələ gəlmiş Azərbaycan istiqlaliyyətini müdafiə edəcəkdir. Firqə, bütün demokratiyanı Parlaman və hökumət iştirakı ilə işbu istiqlaliyyətə yardım etməyə dəvət edir.

2) Firqə, Azərbaycan məsələsinin beynəlmiləl əhəmiyyəti haiz olduğunu [daşıdığını] etirafla, Ümumi Sülh Konfransında həll edilməsini qəbul edir.

3) Qafqaziyanı məskun edən millətlər miyanında [arasında] dostluq bərpa etmək və ixtilaflı məsələləri sülh təriqi [yolu] ilə həll etmək üçün firqə, Qafqaziya dövlətlərinin konqresi dəvətini lazım bilir.

Qətnamələr oxunduqdan sonra, qətnamələrə baxmaq üçün beynəl-firəq [partiyalararası] bir komisyon təşkil edilmək təhti-qərara alınır. Bu komisyonda firqələrdən birər nümayəndə olacaqdır. Komisyon bütün qətnamələrə baxdıqdan sonra bir ümumi əsas qəbul edəcəkdir ki, bərabər çalışmaq mümkün olsun. İşbu komisyonun birinci iclası kanuni-əvvəlin 14-də, saat 5-də "Metropol"da iniqad edəcəkdir. Əlavə, Bakıdakı mart hadisatını təhqiq edib müqəssirləri cəzalandırmaq qəsdilə də bir beynəlfiraq komisyonu təşkil etmək təhti-qərara alınmışdır.

Qət edilmişdir ki, bütün Qafqaziya millətləri və Qafqaziya hökumətlərinə müraciətən, ixtilaflı məsələlərin sülh və ya həkəm [arbitr] təriqi ilə həll edilməsi təklif edilsin.

TEATRO VƏ MUSİQİ

Düşənbə [bazar ertəsi] günü rəbiül-əvvəl ayının 12-də (dekabrın 16-da) mövludinəbi münasibətilə Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən bu mövsümdə əvvəlinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Zülfiqar bəy Hacıbəyli yazmış olduğu məşhur "Evliykən subay" operettası. Hacı bəy rolunu ifa edəcəkdir məşhur komik Hacıağa Abbasov.

Biletlər satılmaqdadır.

Ayaqqabı

M. Rafayeviçin gön və ayaqqabı satan komisyon ticarətxanası (Starı poçtovı küçə nömrə 20, telefon 31-11) elan edir ki, ticarətxanada külli miqdarda zənanə və mərdanə [qadınlara və kişilərə məxsus] lakirovannı və şevro çəkmələr və tufliləri və uşaq çəkmələri mövcuddur. Qiymətlər münasibdir.

2604

Xəzər müstəhlikin ittifaqı
"Kooperasiya"nın kitabxana şöbəsi

Türkcə ədəbiyyat, tarix, coğrafiya, sənaye və kooperatsiyaya dair və həmçinin çocuqlara məxsus kitablar, məktəb kitabları, jurnal alır. Arzu edənlər Parapetdə "Azərbaycan" qəzetəsi kantorunda Əliəkbər Heydərzadəyə müraciət etməlidirlər. Telefon: 6-91.

b/24 3 – 1

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

TRANSLİTERASİYA İLƏ BAĞLI QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi

"7 kanuni-əvvəl 1334": Burada il, rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 7 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

"…və inqilabın rəhmətlərindən olan cümlə hürriyyətlərin iadə edilməsini tələb ediriz.": qəzetdə "rəhmətlərindən" yerinə "zəhmətlərindən" getmişdir.

"…mümaniət olmamalı, maddi və qeyri yadımlarda bulunmalıdır.": Mətnin bu hissəsi qəzetdə belə getmişdir: "...mümaniət olmamalı və qeyri maddi və yadımlarda bulunmalıdır."

Teleqraf xəbərləri

"Stokholmda müntəşir «D. N.» qəzetəsi...": "Daqens nyuheter" qəzeti nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda: Qarabağa heyət əziməti

"…doktor Mehmandarov cənabları…": Kərim bəy Mehmandarov nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda: Gürcü və erməni toqquşması

"Ayrum ilə Sanain arasında bilaaram zirehli qatar hərəkatı lazımdır.": "Ayrum" deyərkən, Tiflis quberniyasının Loru-Borçalı qəzasında, indiki Ermənistan ərazisində yerləşən Ayrum (Böyük Ayrım) şəhəri nəzərdə tutulur.

Mövludi-nəbi münasibətilə

"Və mən yüəzzim şəairəllahi fəinnəha min təqval-qülub": "Quran"ın "Həcc" surəsinin 32-ci ayəsindən bir hissə. Mənası: "Və hər kəs Allahın mərasiminə hörmət etsə, bu, şübhəsiz ki, qəlblərin təqvasındandır."

Ayaqqabı

"Şevro": əsasən dəri ayaqqabı istehsalında işlədilən yumuşaq keçi dərisi.